

cipals de 'osca de fus', i 'mossa, osca (en general)' o més aviat el nom de la ciutat d'Osca, i l'altre com a forma verbal de la 3.ª pers. d'ind. d'*oscar*; això ens ho fan palès, en efecte, els dos articles que posa Aversó, *Torc.*, 188.2-3: «*oscha*, per *oscha* de fus o d'altra cosa» i «*oscha*, per aquell qui fa *oschas*». Després apareix, en sentit figurat, en la frase *fer osca al fus* en el *Spill*, 559, i en la locució *tenir osca el fus* (d'algu) en *Proc. Olives*, 1282. OPou en el *ThPu*. (1575) posa l'article «*Osca*: Crena spirata» (p. 310) entre els mots relacionats amb *filat* i *fus*; DTo. inclou *bosca de fus*, i en sentit general «*Hosca*: Crena»; Lacav. (1696) duu, a més, *fer un compte ab bosques en talles de justa*, on tenim, doncs, l'acc. de 'tall que es fa en un bastó com a senyal' (Dfa.). En un doc. del començ del S. XIX d'Alaior (Mall.) *osca* s'esmenta com un dels apel·latius per a designar 'senyal que es fa a l'orella d'una ovella, consistent en un tall, per a distingir la casa a la qual pertany' (Hz. Sanz, *Arch. Alayor*, p. 209), sentit que és usual encara a Mall., i també a Men., Lluçanès i Ribagorça segons *AlcM*, i segons Griera (*Tresor*, s. v.) també al Pla de Bagès i Tortosa. En un doc. de 1735 de Sòller (Mall.) hom parla d'*osca* de ganivet: «mirant lo ganivet per veura si té *osca*» (*AlcM*). Belv. (1805) i Lab. (1839) duen *osca* en aquesta darrera acc. i com a 'osca del fus', i així igualment els diccionaris mall. de Figuera i Amengual. D'altra banda, les fonts lexicogràfiques valencianes (CRos, Sanelo, Escrig, MGadea) el donen només en el sentit de 'osca de fus', ja documentat en el *Spill* (c. 1460) i en *Proc. Olives* (fi S. xv), supra. Continua ben vivaç en general. PzCabrero inclou *osca* entre els mots propis a Eiv. amb l'equivalent cast. de «mella»; JMades, en el *Vocab. dels pastors*, el porta com a 'dent de falcio o falceta', 'esqueix en el tall o fil de la dalla', localitzant-lo a Ripoll, Vallcebre, Rupit, Orús, Merlès (*BDC* XIX, 178). Ferraz, *ARib.*, defineix *osca* com «desportilladura, fragmento o astilla que se separa del borde o canto de una cosa» amb aquest ex.: «Antoniet ha fet una *osca* al balagosto» (p. 81).

Notem a més que *osca* s'usa en una sèrie de frases fetes i locucions: *anar lluny d'osques* 'anar errat' (ja en Belv. 1805, i usat per Noller), *errar-se d'osques* id. (JRuyra), *fer osques* 'fer impressió', 'minvar el patrimoni'; *la més mala osca és del mateix just* (Labèrnia 1839); per a més detalls, veg. *AlcM*. El mot té també una fraseologia rica en occità modern, veg. *TdF*, s. v. *osco*.

En el sentit de 'pas o coll estret de les serres o cingleres' (Dag., Dfa.) fou usat per Verdaguier: «Ja entrebancat d'un cingle per espades *osques*» (*Atl.* vi); en un altre text parla Verdaguier de «les *Osques de Cabrera*» (*AlcM*).³ JCoromines va registrar aquest sentit a St. Jordi (Eiv., 1963): «La carretera passa per *s'oskè* que hi ha entre Corb Marí i Cap Falcó anant cap a Sa Canal»; es tracta d'un estret pas de terra plana, d'uns 250 m d'ample només, entre aquestes dues serres, l'una de la costa E. d'Eiv., l'altra, ja de la costa S. Va registrar, a més, l'*Osca* com a nom de lloc a Moror en el Pallars Jussà, a l'est del Clot del Grau,

gran collada en el Montsec d'Àger (regió visitada per JCoromines en 1957). Hi ha a la mateixa zona la *Canal de l'Osca*, barranc rost coronat per un portell, sobre l'Ametlla, a l'extrem oriental del Montsec d'Àger (*DECH* III, 414a33). Notem a més que el mot reapareix en gall. i ast. *osca* 'pas entre muntanyes',⁴ i el fr. ant. *osche* (dial. *hoche*) en el sentit de 'terra campa o de conreu closa' i oc. ant. *osca* de semblant sentit (vegeu n. 1), és molt probablement una extensió del significat de 'pas estret entre serres'.⁵

Pel que fa a l'etimologia, les formes romàniques en general suposen una base *ōska, però quin origen tindria aquesta forma roman encara sense aclarir. El problema fou plantejat ja per JCoromines a l'article *bueca* del *DECH* (III, 412a-414a) i aquí el seguim en gran part. Suposar un origen en el basc, postulant que en aquesta llengua es derivi del verb *ortzekatu* 'mossegar, pegar dentegades' (d'on *oskatu* 'fer osca' i *oska* 'entall, fesa'), mot que per la seva banda procediria d'*ortz* 'dent' com ho suggereix G. de Diego (*RFE* XI, 341n.), a més de presentar certa dificultat fonètica, no és possible perquè el fr. *hoche*, el prov. alpí *ouissa* 'mossa' (Martin, *Le Patois de Lallè*) i fins i tot Quercy *osco* «encoche» (Lescale) no són a l'àrea d'influència del basc. Així i tot, però, l'etimologia basca és molt temptadora. En primer lloc, en basc el mot és general en moltes accèptions, totes les quals presenten evident enllaç semàntic amb 'mossa, osca' (és comú a tots els dialectes bascos, llevat del biscaí occidental): 'galze', 'ondulació', 'grau', 'escala de cabell mal tallat', 'bocí', 'mossegada, picament'; i amb molts derivats i afins (*ozkatu* 'fer mosses', 'mossegar', sul. i ronc. *ozke* 'mossa', 'estigma del bestiar per a reconèixer-lo', *ozkada* 'picadura, pessic' etc.). Endemés, la formació d'*ozka* 'mossegant', 'mossegada' a base d'*ortz* 'dent' amb el sufix formatiu *-ka* és normal, d'un tipus comú a l'idioma⁶ i sense greus dificultats segons la fonètica basca. ¿Ens caldrà pensar, doncs, que el mot es formaria en un substrat iberoides, comú a tot el territori gàllic i hispànic abans de l'arribada dels celtes? És molt audaç, sens dubte, suposar tant, i admetre que el procés formatiu *ortz-ka* ja es donés en tan arcaic llenguatge. Tanmateix, la possibilitat d'una relació amb el mot basc no es pot descartar fàcilment.

Relacionar *osca amb el bret. *ask* 'mossa, osca' també presenta problemes greus: en primer lloc, l'origen cèltic o indoeuropeu del mot no és ben clar (Thurneysen, *Keltorum*, 109) i hi ha a més l'obstacle degut a la diferència vocàlica. És veritat, d'altra banda, que Wartburg (*FEW* VII, 432b), basant-se en un estudi de Loth (*RCelt.* XLII, 398) afirmava que ultra el bret. *ask* 'mossa', hi havia un gallès *osg* amb el mateix sentit, a base del qual volia derivar el mot en qüestió i la seva família romànica d'un celt. *ōska. Però com va observar JCoromines (*DECH* III, 412b40ss.) la premissa principal de Wartburg tenia poc fonament, puix que s'havia formulat per una mala interpretació de les dades de Loth. El cas és que aquest en el seu estudi tractava dels mots cèltics insulars per dir 'aixella' i hi esmentava *osg* al costat del bret. *ask*, sense definir-lo: